

**УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКЕ ПРИКОРДОННЯ:
ПОШУК НОВИХ ПРІОРИТЕТІВ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА –
ІМПЕРАТИВ ЧАСУ**

Узагальнення перспектив та актуального стану співробітництва прикордонних регіонів України та країн Центрально-Східної Європи в контексті євроінтеграційних процесів є стратегічним пріоритетом аналітичного доробку регіональних центрів Національного інституту стратегічних досліджень, посідає помітне місце у комплексі міждисциплінарних досліджень.

Воротами, через які здійснюється більшість видів державної співпраці України та Словацької Республіки, є спільний кордон порівняно невеликої протяжності – 98,3 км. Його роль у забезпеченні зовнішньоторговельного обороту, гуманітарних контактів країн-сусідів, виконання проектів міжнародної економічної співпраці вимагає від обох держав постійних кроків щодо активізації транскордонного співробітництва і регіональної співпраці.

На взаємодії регіонів українсько-словацького прикордоння після вступу Словацької Республіки до ЄС (1 травня 2004 року) у повній мірі позначаються такі стратегічно важливі виміри, як геополітичний (поява нового і в середньостроковій перспективі незмінного східного кордону об'єднаної Європи), регіональний і субрегіональний (що потребує перегляду діючої до 2004 року системи дво- і багатостороннього співробітництва регіонів України та Словаччини), міжрегіональний і транскордонний (чия роль зростає з точки зору забезпечення українських перспектив загальноєвропейської інтеграції та входження Словацької Республіки до структур нової спільноти світового рівня) [1].

Практика показує, що в реалізації міжрегіонального та транскордонного співробітництва як словацька, так і українська сторони вбачають в ньому складову цілісного, ретельно прорахованого механізму регіонального розвитку, що має базуватися на просторовому підході та розвиненому інституційному підґрунті, давати довгостроковий стійкий ефект у вигляді гармонізованого комплексного розвитку держав і їх регіонів та поглиблення їх участі в міжнародних інтеграційних процесах [2].

Варто відзначити достатньо синхронну роботу урядів та повноважних відомств обох держав щодо міжнародно-правової та національної інституціоналізації системи транскордонного співробітництва між Україною та Словаччиною, яка пережила фазу високої активності напередодні отримання Словацькою Республікою статусу члена Євросоюзу та в період після її вступу до зони Шенгенського візового режиму. І хоча в громадській та науковій думці обох країн побутує чимало критичних оцінок транскордонної співпраці з точки зору її недостатньої превентивності, системності вживаних кроків, активності регіональних органів влади та місцевого самоврядування, фактом є наявність постійно діючого механізму формування погодженої позиції з ключових питань транскордонного співробітництва і представлення їх загальноєвропейським інституціям [3].

Наявність та функціонування такої системи двостороннього узгодження усього спектру питань міждержавних відносин, у тому числі взаємодії прикордонних регіонів дозволило двом державам постійно тримати в полі зору такі фактори геополітичної ситуації як необхідність коригування міжнародно-правових пактів двостороннього співробітництва з урахуванням позиції ЄС, який виступає як потужний партнер і регулятор євроінтеграційної співпраці, поєднання національних інтересів і засад соціально-економічної та міграційної політики європейського співтовариства [4].

Пожвавленню співпраці Словаччини та України, в тому числі у сфері співробітництва прикордонних регіонів сприя-

ли результати офіційних візитів Президента Словаччини Івана Гашпаровича до України в 2010 році, Президента України Віктора Януковича до Словаччини в 2011 році, візити прем'єр-міністрів, інших провідних постатей державного та громадського життя України та Словаччини.

Україна та Словаччина володіють достатнім потенціалом для нарощування співпраці як на міждержавному, так і на міжрегіональному рівні, обміну практичним досвідом і технологіями реформування багатьох галузей економічного і суспільного життя. Зокрема, у докризову добу рушійними факторами високих темпів зростання словацького ВВП та експорту виступали значні внутрішній та зовнішній попит, попит на інвестиції, позитивна динаміка зайнятості та заробітної плати. Збільшенню експорту і зараз сприяє запуск нових експортних виробництв, автомобільних підприємств т.зв. Центрально-Європейського Детройту [5].

З 1 січня 2009 року в Словаччині введено в обіг євро. Результативними виявилися фіскальна, банківська, адміністративна, податкова, пенсійна, соціальні реформи, приватизація ряду державних монополій у енергетичному, банківському та телекомунікаційному секторах, законодавче стимулювання інвестиційного процесу. Здійснені в період 1999-2008 рр., вони принесли Словаччині світове визнання країни-реформатора в 2005 році, вивели в першу трійку східноєвропейських країн за показниками ВВП на душу населення в 2009 році, на перші позиції в ЄС за зменшенням податкового навантаження (до 29,5% ВВП) у 2006 році [6].

Велику ресурсну та інвестиційну привабливість має економіка України і її регіонів. Це, зокрема, людські та інтелектуальні ресурси, надра, сільськогосподарські, водні та лісові угіддя, висока (на рівні світових показників) забезпеченість основними фондами, розвинена соціальна інфраструктура [7]. Позитивних можливостей для українсько-словацької співпраці додають вступ України до Світової організації торгівлі та приєднання її до європейського енергоринку. У середньостроко-

вій перспективі нових якісних змін двостороннє співробітництво зазнає після підписання угод між Україною та Євросоюзом про режим вільної торгівлі, безвізовий режим та набуття Україною статусу асоційованого члена європейського співтовариства.

Світова економічна криза 2008-2010 років, її драматичний перебіг в Україні та Словаччині, що мав наслідком відчутний спад ВВП, вказали на ключові виклики для обох держав, які вимагатимуть енергійних і нетрадиційних рішень. У першу чергу це спільні для партнерів проблеми енергетичної безпеки, демографічні проблеми, безробіття і гнучкості ринку праці, переборення корупції та забезпечення прозорого державно-приватного партнерства. Актуальними залишаються необхідність диверсифікації виробництва та переборення депресивності і нерівномірності розвитку окремих територій [8].

Словацькі дослідники відзначають також такі важливі проблеми, як збільшення регіональних відмінностей, концентрацію високих показників частки ВВП на душу населення, прямих іноземних інвестицій, збережених робочих місць на заході країни у порівнянні з високим безробіттям, недостатнім залученням коштів ЄС у східній Словаччині, великим розривом у показниках ВВП у різних регіонах країни. Недостатніми вважаються ділові контакти підприємницьких кіл Словаччини та Закарпатської області України, в економіці якої працювало 66 спільних українсько-словацьких підприємств і було залучено словацьких інвестицій в розмірі близько 9 млн. доларів [9].

Негативними і водночас спонукаючими чинниками для України є велика зношеність основних фондів та інфраструктури, необхідність остаточного формування ринку землі. На часі якомога швидшої імплементація нового Податкового кодексу, ухвалення стабільного законодавства щодо стимулювання та гарантій іноземних інвестицій, завершення адміністративної, судової та освітньої реформ, здійснення переходу до страхової медицини.

У післякризову добу в середовищі істеблішменту обох країн стає все більше прихильників того, що імперативом подолання наслідків кризи, створення надійного підґрунтя для забезпечення сталого розвитку і підвищення якості життя як для Словаччини, так і для України є рух до економіки, що базується на знаннях та інноваціях.

Великий простір для співпраці в інноваційному розвитку мають прикордонні регіони обох країн, які в недостатній мірі використовують для цих цілей наявний науково-технічний потенціал.

Так, у Закарпатській області України в 2007 році при наявних 16 наукових академічних вузівських та відомчих установ, що здійснюють діяльність у багатьох десятках напрямів наукових і дослідно-конструкторських робіт, питома вага підприємств, що впроваджували інновації, складала тільки 7,2 % від загальної кількості підприємств регіону (при аналогічному українському показнику 11,5 %) [10]. Адекватною відповіддю органів державно-виконавчої влади та місцевого самоврядування України та Словаччини стало прийняття середньострокових (на період до 2017 року) регіональних програм сталого розвитку регіонів та рамкових угод про транскордонне співробітництво, в яких передбачена активізація міжнародної співпраці в інвестиційно-інноваційних проектах. Цій же меті відповідає розгортання в прикордонних регіонах діяльності мережі державних, комунальних та корпоративних регіональних інноваційних центрів, інвестиційних агентств та агентств регіонального розвитку [11].

Пошук нових орієнтирів українсько-словацького співробітництва веде до неминучої констатації, що економіки України та Словаччини, зокрема їх прикордонні регіони, є одними з найпривабливіших в Центральній та Східній Європі плацдармів світового аутсорсінгу, зокрема в таких галузях машино- і приладобудування, як автомобільна, електротехнічна і електронна промисловість, виробництво необхідних для них компонентів.

Широкі можливості для конкретизації транскордонного співробітництва, створення нових робочих місць надають

інвестиційні проекти в транспортно-логістичній та енергетичній галузях, реалізація яких здійснюється чи передбачена на українсько-словацькому кордоні. Це, насамперед, експлуатація діючих та будівництво нових ліній електропередач, які постачають електроенергію на експорт в Словацьку Республіку та інші країни ЄС у рамках європейського енергетичного острову, а також міжнародний проект продовження широкої залізничної колії, яка проходить територією Закарпатської області та Східної Словаччини, від Кошице до Відня [12]. Українською стороною вже здійснюється великий інвестиційний проект з реконструкції Бескидських залізничних тунелів за кошти міжнародних фінансових організацій. Словацька сторона докладає зусиль до завершення будівництва мережі нових автомагістралей у рамках п'ятого транспортного коридору з кінцевою точкою перетину на українсько-словацькому кордоні.

Постійною інтелектуальною та методологічною платформою інтенсифікації інвестиційно-інноваційної складової транскордонного співробітництва здатні стати регіональні Торгово-промислові палати та громадське формування Карпатського єврорегіону. В цьому плані варто відзначити активну спільну роботу представників митних органів і торгово-промислових палат у рамках спільного проекту «SlovakAid» та МЗС Словаччини «Україна в міжнародній торгівлі після вступу до СОТ». Після входження Словацької Республіки до Євросоюзу переломний момент настає і в розвитку Карпатського єврорегіону, де час переходити від декларативного співробітництва до реалізації конкретних спільних транскордонних проектів, які б відповідали пріоритетам регіонального розвитку [13].

Закономірність і підставність такого роду висновків підтверджує і успіх створення індустріальних парків та кластерів на території Словацької Республіки та позитивні передумови формування кластера автомобільної і електронної промисловості в Карпатському регіоні України (на території Закарпатської, Львівської, Волинської та Івано-Франківської областей).

Аналіз виробничої кооперації, поставок сировини, компонентів, технологій та know-how між словацькими та укра-

їнськими підприємствами енергетики, гірничо-металургійної, автомобільної і електронної промисловості, заходів урядів обох країн щодо подолання депресивності прикордонних та гірських регіонів робить надзвичайно актуальним питання про формування міжнародних кластерів у цих галузях та супровід цих проектів у вигляді відповідних міжурядових угод і програм [14].

Наявністю у прикордонних районах активних регіональних інноваційних центрів Словацького технічного університету [15] та Державного агентства інвестицій та інновацій України робить реальним запровадження інноваційної моделі прикордонного співробітництва господарських суб'єктів, наукових установ, для яких головною метою є посилення інтегральної конкурентоспроможності регіонів. Цьому сприятимуть позитивні зміни у формуванні інституцій інноваційного розвитку в Україні (створення технопарків, наукових парків тощо), підготовка урядом України проекту Закону України «Про території перспективного розвитку».

Надійною змістовою основою інвестиційно-інноваційного співробітництва прикордонних регіонів України та Словаччини можуть стати не тільки виробничо-коопераційні зв'язки підприємств транснаціональних корпорацій, які діють як на територіях Словаччини, так і України, а також інтенсивні науково-технічні й освітні обміни між вузами Закарпатської області України та Пряшівського і Кошицького самоврядних країв Словацької Республіки.

Розвиток туризму та рекреації, захист природного середовища розглядається органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування прикордонних регіонів України та Словаччини в якості пріоритетних напрямів діяльності та транскордонної співпраці. Увесь попередній досвід, наявність мережі міжнародних, національних та регіональних програм у цій галузі дають можливість розглянути питання щодо створення в українсько-словацькому прикордонні міжнародного Татрансько-Карпатського туристично-рекреаційного кластера. Реальних обрисів цей проект може набути у результаті

активних дій української сторони з реалізації ініціативи Президента Української держави Віктора Януковича щодо проведення Зимових Олімпійських Ігор 2022 року в Україні, в підготовці та проведенні яких словацькі партнери могли б найбільш повно застосувати свій досвід і технології, набуті під час проведення в Татрах Універсиади, інших змагань із зимових видів спорту високого світового та європейського рівня. Такого роду співпраця могла б дати гарний ефект для розвитку прикордонних регіонів обох країн.

Саме в українсько-словацькому прикордонні сформувалися точки високої інвестиційної активності, які потребують підтримки урядів обох країн. Це, зокрема, Чіерна-над-Тисою (СР) та Соломоново (Україна), де визріли об'єктивні передумови утворення масштабного міжнародного транспортно-логістичного комплексу з розбудовою системи логістичних складів на словацькій території, індустріального парку на українській території та нового мостового переходу через річку Тиса.

Надзвичайно привабливим видається залізничний перехід в районі Павлово-Матьовце, де проходить широка колія Ужгород-3 – Кошице, в безпосередній близькості до якого з української сторони започаткована територія перспективного розвитку електронної промисловості та здійснюється реконструкція ліній експортних енергомереж високої напруги.

Вжиті останніми роками заходи української та словацької сторін, Євросоюзу привели до формування мікрорегіону високої інвестиційної активності в районі Гуменне, Убля (СР) та Малий Березний (Україна), де розбудована інфраструктура митного переходу та туристично-рекреаційного комплексу Красія, що користуються значною популярністю у населення обох країн.

Вищевказані та інші точки високої інтеграційної активності на українсько-словацькому кордоні заслуговують, на нашу думку, надання їм з боку урядів України та Словаччини статусів міжнародних (спільних) утворень за зразком при-

кордонних індустріальних парків, логістичних та туристичних кластерів.

Аналіз потенціалу інвестиційно-інноваційної складової українсько-словацького співробітництва веде до цілого ряду додаткових рекомендацій на адресу органів державної влади та місцевого самоврядування України. Невідкладними, на нашу думку, є:

- вдосконалення інвестиційних преференцій для суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності на території України, зокрема прикордонних територіях у відповідності із стандартами ЄС, Кіотської конвенції щодо спрощення митних процедур та отриманого на цій базі нашими словацькими партнерами досвіду стимулювання інвестиційної та інноваційної активності;
- надання інвесторам гарантій щодо стабільності законодавчої бази протягом тривалого періоду;
- розроблення і ухвалення Державної стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку та Інвестиційного кодексу України.

Список використаних джерел

- 1) Актуальні проблеми стратегії розвитку України: регіональний вимір: Науковий збірник / НІСД, Регіональний філіал в м. Ужгороді.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003, с. 31-32.
- 2) Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України. С.Максименко, Є.Кіш, М.Лендъєл, І.Студенніков / За ред.. С.Максименка/. – Київ: Логос, 2000, с. 56
- 3) Duleba Aleksander. Ukrajina a Slovesko. Bratislava: VEDA, 2000. P. 241-269.
- 4) Приходько Володимир. Відносини України з ЄЕС і державами Центрально-Східної Європи в контексті євроінтеграційних процесів. Випуск 22 // Проблеми історії, політології, етнології та літературознавства.– Ужгород:

- Вид-во УжНУ, 2003, с. 136-139.
- 5) Миколайчук Микола. Економічна політика регіонального розвитку в умовах глобалізації. – Київ: «К.І.С.», 2009, с.180.
 - 6) Бенч Владімір. Словацька Республіка: досвід трансформації, економічні та соціальні реформи, пов'язані із світовою економічною кризою та обмін ноу-хау з Україною. Пришів: В-во АДІН т.о.в., 2009, с. 20-21.
 - 7) Державне агентство України з інвестицій та інновацій. – Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України. Київ: «Київська типографія», 2006, с.21-22.
 - 8) Жаліло Я.А., Бабанін О.С., Белінська Я. В. та ін. (За ред. Жаліло Я.А.). Економічна криза в Україні. - Київ: НІСД, 2009, с. 4-21.
 - 9) Бенч Владімір. Ibid.; С.30-31; Регіональна політика ЄС після його розширення. Аналітичні оцінки. – Ужгород: Ліра, 2004, с. 89.
 - 10) Держінвест України. Інвестиції та інноваційний розвиток. Науково-практичний бюлетень, №2, (2008). – Київ: Зовнішторгвидав України, 2008, с. 42.
 - 11) Хименко О.А. Регіональні аспекти інноваційної політики // Держінвест України. Інвестиції та інноваційний розвиток: Науково-практичний бюлетень, №1, (2008). – Київ: Зовнішторгвидав України, 2008, с. 47.
 - 12) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sme.sk/>
 - 13) Діловий вісник. Інформаційний бюлетень Закарпатської торгово-промислової палати. № 1-3 (165-167), 2010 р. – Ужгород: ВАТ Патент, 2010, с. 10-11.
 - 14) Фонд “Ефективне управління”. Кластерний підхід до регіонально-економічного розвитку України.: Матеріали семінару. Київ, 27 квітня 2010 р.
 - 15) ACSEE. Best practices across partner regions in automotive industry. April 2010. P. 12-13. www.autoclusters.eu